

Dit kaartblad, gewijd aan de landbouwbedrijven en de landbouwwerkkrachten, geeft de toestand weer per 15.5.1992 (Ligging van de bedrijven; N.I.S.; Landbouwtelling. Dit waren de jongste gegevens die beschikbaar waren op het ogenblik van het opmaken van dit kaartblad). Behoudens speciaal vermeld, gaat het altijd om alle bedrijven (zowel deze met een voltijds tewerkgesteld bedrijfsleider of de zgn. beroepsbedrijven, als deze met een deeltijds tewerkgestelde bedrijfsleider of de zgn. gelegenheidsbedrijven) en om alle in de landbouw tewerkgestelden (zowel bestendige als niet-bestendige). De landbouw s.l. omvat zowel de akkerbouw en veeteelt als de tuinbouw en de niet-grondgebonden veeteelt.

Een aantal gemeenten, waar de landbouw minimaal vertegenwoordigd is, worden op de kaarten niet gekleurd, nl. de gemeenten van het hoofdstedelijk Gewest Brussel (met uitzondering van Anderlecht) en vier aangrenzende gemeenten (Drogenbos, Kraainem, Linkebeek en Wezembeek).

Op kaarten 1 en 2 kan men vaststellen dat het Vlaamse landsdeel (zowel in absolute cijfers als per km²) veel meer bedrijven telt dan het Waalse, alwaar in de Leemstreek en Condroz de bedrijven groter zijn en ten zuiden van Samber en Maas de bossen een grote oppervlakte in beslag nemen. Vanzelfsprekend is in de dichtbevolkte stedelijke en industriële regio's het aantal bedrijven klein. Het sterk uitgesproken agrarische karakter van grote delen van West-Vlaanderen en van het noordwesten van Oost-Vlaanderen komt duidelijk naar voor: dit is toe te schrijven aan het groot aandeel van de oppervlakte cultuurgrond in de totale oppervlakte, gecombineerd met veel traditionele niet al te grote landbouwbedrijven, naast tuinbouwbedrijven en niet-grondgebonden veeteelt. De beroepsbedrijven zijn er sterk vertegenwoordigd. Dit laatste geldt eveneens, alhoewel in mindere mate voor het Mechelse en voor de Antwerpse Kempen en, in nog mindere mate, voor de Leemstreek en het Land van Herve, waar het aantal bedrijven evenwel veel kleiner is. Opvallend is het groot aandeel van de gelegenheidsbedrijven in de dichtbevolkte verstedelijkte gebieden van Vlaanderen, alhoewel ze ook in Wallonië niet ontbreken.

Tussen 1977 en 1992 is het aantal bedrijven sterk verminderd (kaart 3). Bijna nergens is het aantal toegenomen. In Midden-Limburg, in het noordoosten van Brabant en rond Hoeilaart bedroeg de achteruitgang zelfs meer dan 60%; in de rest van het land is het aantal gemeenten met een terugloop van 20 à 40% ongeveer even groot als dat van de gemeenten met een afname van 40 à 60%. De achteruitgang is evenwel duidelijk veel groter in de zone Gent-Antwerpen-Hasselt-Leuven-Brussel-Geraardsbergen en in de zgn. Waalse nijverheidsas van de Borinage tot Verviers. De achteruitgang is kleiner in West-Vlaanderen, het noorden van Oost-Vlaanderen, de Antwerpse en Limburgse Kempen, het landelijk gebied van Oudenaarde, de Henegouwse en Brabantse leemstreken en Haspengouw. Ten zuiden van Samber en Maas overweegt de terugloop van minder dan 40%. Dit betekent dat in de meer agrarische gebieden de achteruitgang veel kleiner is dan in de verstedelijkte.

Wat betreft de eigendomsverhoudingen (kaart 4) is er een zwaar overwicht van de pacht. Maar het aandeel van de in eigendom uitgebatede gronden is nog steeds, zoals vroeger, groot in de Kempen en Zuidoost-België, evenals in de streek van Roeselare.

Op kaart 5 is de tweedeling Vlaanderen/Wallonië opvallend. Ten noorden van de taalgrens hebben alleen de poldergemeenten een gemiddelde oppervlakte boven de 20 ha. Het gemiddelde ligt onder de 10 ha (in tuinbouwgemeenten soms onder 5) in het gebied dat zich uitstrekt van de streek van Roeselare tot Midden- en Zuid-Limburg. In de Westhoek en Noord-Limburg ligt het cijfer tussen 15 en 20 ha en elders in Vlaanderen (het zuidoosten van West-Vlaanderen, het zuiden van Oost-Vlaanderen, het Payottenland, de streek van Tienen-Landen en Tongeren evenals de Kempen) ligt de gemiddelde bedrijfsgrootte tussen 10 en 15 ha. Aan de taalgrens hebben sommige Waalse gemeenten (zoals Flobecq en Ellezelles) een iets lager cijfer dan de rest van Wallonië, sommige Vlaamse gemeenten (zoals Hoegaarden, Tienen, Borgloon, Tongeren) een iets hoger cijfer dan de rest van Vlaanderen. In Wallonië zelf blijven alleen de Luikse Weidestreek en de Hoge Ardennen onder de 20 ha. Elders ligt de gemiddelde bedrijfsgrootte boven de 20: tussen 20 en 30 in Henegouwen en de Ardennen, boven de 30 en zelfs boven de 40 ha in de akkerbouwgebieden in het zuiden van Brabant, het noorden van Namen en in Luiks Haspengouw, evenals in de Condruzische streek.

In veruit de meeste gemeenten van het land is meer dan de helft (en dikwijls zelfs meer dan 55%) van de bedrijfsleiders 50 jaar en ouder (kaart 6). Het zijn deze bedrijfsleiders die op korte of middellange termijn al of niet zullen opgevolgd worden. In Vlaanderen zijn de gemeenten met meer jongere bedrijfsleiders geconcentreerd in de Westhoek en de Kempen terwijl de oudere bedrijfsleiders overwegen op een lijn Kortrijk-Brussel en in de ring rond Brussel met een uitloper naar Leuven. In Wallonië zijn er meer gemeenten met een jongere bedrijfsleider.

Bij de telling werd aan de bedrijfsleiders van 50 jaar en meer gevraagd of er een vermoedelijke opvolger was. Voor het antwoord waren er drie mogelijkheden: ja, neen, weet het nog niet. Het gaat hier dus om een subjectief gegeven. Verder dient er rekening mee gehouden dat het dikwijls om kleine aantallen gaat (waarbij de percentsgewijze berekening minder waarde heeft) en dat bepaalde eigenaardige gevallen van opvolgingspercentages erop wijzen dat ook de teller een zekere rol gespeeld heeft. Toch kan hieruit, mits de nodige voorzichtigheid, een en ander afgeleid worden voor de toekomst.

Het % van de bedrijven zonder vermoedelijke opvolger (kaart 7) is het hoogst in Vlaanderen (met uitzondering van West-Vlaanderen en enigszins de Kempen), vooral in de dichtbevolkte en erg verstedelijkte gebieden. De opvolgingsgraad is veel groter in Wallonië (behalve in de Luikse Weidestreek en de Ardennen). Dit laat verwachten dat het aantal bedrijven meer zal dalen en de gemiddelde oppervlakte der bedrijven meer zal stijgen in Vlaanderen dan in Wallonië.

Het aandeel van de oppervlakte der bedrijven zonder vermoedelijke opvolger (kaart 8) is veel kleiner dan dat van het aantal van deze bedrijven. Het zijn dus vooral kleine bedrijven die geen opvolger hebben en zullen verdwijnen.

De gemiddelde oppervlakte van de bedrijven met vermoedelijke opvolger (kaart 15) ligt hoog, wat erop wijst dat de schaalvergroting verder zal gaan. Evenwel verschilt het algemeen beeld niet veel van dat van de actuele grootte van de bedrijven en zal wat de oppervlakte der bedrijven betreft het verschil Vlaanderen/Wallonië blijven bestaan (intensievere landbouw, tuinbouw en veeteelt in Vlaanderen) maar op een grootschaliger niveau.

Kaart 9 (aantal werkkrachten) vertoont geen grote verschillen met die van het aantal bedrijven (kaart 1) aangezien er geen grote regionale verschillen zijn in het aantal werkkrachten per bedrijf. Opvallend is evenwel het groot aandeel van de bestendige werkkrachten in de leemstreken en, maar toch in mindere mate, in West-Vlaanderen.

Het aandeel van de landbouwwerkkrachten in de totale bevolking der gemeente (kaart 10) loopt sterk uiteen: van 0 tot meer dan 10%. De kaart is omgekeerd evenredig met die van de bevolkingsdichtheid: waar deze laatste groot is, zijn er veel andere activiteiten en is er bovendien weinig ruimte voor landbouwactiviteiten. Alhoewel het aandeel van de agrarische beroepsbevolking in de totale beroepsbevolking ongetwijfeld beter zou geweest zijn (maar in 1995 waren de resultaten van de census van 1991 nog niet beschikbaar) geeft het gebruikt percentage toch een vrij goed zicht op de ruimtelijke differentiatie.

Wat betreft de evolutie van het aantal landbouwwerkkrachten sinds 1977 (kaart 11) dient erop gewezen dat er enkele gemeenten zijn met (weliswaar kleine) toename, maar vermindering van het aantal werkkrachten is de algemene regel; het kaartbeeld verschilt weinig van dat van kaart 3: de terugloop is relatief het grootst in de dichtbevolkte gebieden van de industriële regio's van Wallonië, in de geïndustrialiseerde delen van Limburg, in het oosten en het noorden van Brabant, in de Denderstreek en het Gentse.

Niet-familiale werkkrachten (kaart 12) zijn er weinig op de Belgische landbouwbedrijven. Ze zijn het talrijkst in de tuinbouwgebieden van Roeselare, het Gentse, het Mechelse en Limburgs Haspengouw. Verder zijn ze behoorlijk vertegenwoordigd in de rest van West-Vlaanderen, het noorden van Oost-Vlaanderen, de Antwerpse Kempen en in de Henegouwse, Brabantse en Haspengouwse leemstreken met hun grote akkerbouwbedrijven.

Het aantal bewerkte ha per werkkraft (kaart 13) vertoont terug de tegenstelling Vlaanderen/Wallonië, met evenwel binnenin beide landsdelen duidelijke ruimtelijke nuances. In Vlaanderen zijn lagere cijfers (minder dan 5 ha) typisch voor de streek van Roeselare, Gent-Dendermonde-Aalst, het Mechelse, de streek ten noorden van Leuven en Midden-Limburg: het zijn tuinbouwgebieden met kleine bedrijven. Hogere cijfers (7,5 à 15 ha) zijn er in de Polders, de streek van Ieper, de Kempen en in een aantal gemeenten ten noorden van de taalgrens, waar ze a.h.w. de overgang vormen naar Wallonië. In Wallonië ligt het cijfer beneden de 15 ha in de Henegouwse taalgrensgemeenten en in heel het gebied ten oosten van de lijn Luik-Bastenaken, waar de bedrijven ook meestal kleiner zijn. Elders in Wallonië is meer dan 15 ha de regel en zelfs meer dan 20 in de streken met de grootste bedrijven. Globaal is er een grote overeenstemming met kaart 5 (gemiddelde bedrijfsoppervlakte).

De vrouwelijke arbeidskrachten zijn overal in de minderheid (kaart 14) en vertegenwoordigen meestal 25 à 35%. Hier en daar zijn ze talrijker, waarbij West-Vlaanderen terug opvalt door hogere cijfers evenals de Hoge Ardennen. Omgekeerd zijn Limburg, de Antwerpse Kempen, de streek tussen Gent en Brussel en Haspengouw streken met eerder weinig vrouwelijke arbeidskrachten.